

CYFARFOD:	PWYLLGOR IAITH
DYDDIAD:	4 GORFFENNAF 2017
TEITL:	SAFBWYNT Y CYNGOR AR: GWIREDDU'R UCHELGAIS: YMCHWILAI I STRATEGAETH GYMRAEG NEWYDD LLYWODRAETH CYMRU
AWDUR:	MAIR ROWLANDS, DIRPRWY ARWEINYDD Y CYNGOR
PWRPAS YR ADRODDIAD	Mae'r Pwyllgor iaith yn meddu ar ddyletswydd i gyflawni'r rôl ymgynghorol ar strategaethau hyrwyddo'r iaith o fewn y sir. Pwrpas yr adroddiad yw cyflwyno safbwynt y Cyngor, ar Gwireddu'r Uchelgais: Ymchwiliad i Strategaeth Gymraeg newydd Llywodraeth Cymru, gan ystyried unrhyw gyfleoen a bygythiadau a gyfyd yr argymhellion i'r Gymraeg yng Ngwynedd

1. CEFNDIR

1.1 Mae'r Pwyllgor iaith yn meddu ar ddyletswydd i gyflawni'r rôl ymgynghorol ar strategaethau hyrwyddo'r iaith o fewn y sir.

2. DOGFEN YMGYNGHORI: *MILIWN O SIARADWYR ERBYN 2050*

2.1 Ar 1 Awst 2016, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ddogfen ymgynghori: *Ymgynghoriad ar strategaeth ddrafft Llywodraeth Cymru: miliwn o siaradwyr erbyn 2050.*

2.2 Roedd y ddogfen ymgynghori yn adlewyrchu gweledigaeth hirdymor Llywodraeth Cymru ar gyfer y Gymraeg, gan fanylu erbyn y flwyddyn 2050 y bydd: *'yr iaith Gymraeg yn ffynnu, gyda nifer y siaradwyr wedi cynyddu i filiwn. Mae'n naturiol ei defnyddio ym mhob agwedd ar fywyd, ac ymhlith y rheini nad ydynt yn ei siarad mae yna ewyllys da tuag ati a gwerthfawrogiad o'i chyfraniad diwylliannol ac economaidd.*

2.3 Er mwyn gwireddu nod y strategaeth o ddyblu nifer y siaradwyr Cymraeg erbyn canol y ganrif, adnabu Llywodraeth Cymru 6 maes gweithredu allweddol:

1. Cynllunio a pholisi iaith
2. Normaleiddio
3. Addysg
4. Pobl
5. Cefnogi
6. Hawliau

Ceir copi o'r ddogfen ymgynghori yn Atodiad 1.

- 2.4 Lluniwyd ymateb gan Ddirprwy Arweinydd y Cyngor (ar y pryd) a oedd â chyfrifoldeb am y Gymraeg i'r ddogfen ymgynghori ar ran y Cyngor. Gwelir copi o'r ymateb drafft yn Atodiad 2.

3. GWIREDDU'R UCHELGAIS – YMCHWILIAD I STRATEGAETH GYMRAEG NEWYDD LLYWODRAETH CYMRU (MAI 2017)

- 3.1 Ym mis Mai 2017, cyhoeddwyd adroddiad y Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu a gytunodd ei bod yn amser priodol i gynnal Ymchwiliad i'r strategaeth newydd. Nod yr ymchwiliad oedd ceisio llywio'r strategaeth newydd a dylanwadu arni ar gam ffurfiannol.
- 3.2 Nodir fod y Pwyllgor yn llwyr gefnogi nod mentrus y polisi o gyrraedd miliwn o siaradwyr erbyn 2050; serch hynny, nodir hefyd mai eu prif bryder yw nad yw goblygiadau'r nod strategol wedi cael eu hystyried yn llawn eto a bod diffyg manylion ac eglurder ynghylch sut y cyflawnir y nod hwn.
- 3.3 Mae'r Pwyllgor wedi cyflwyno 23 o argymhellion, a nodir bod mwyafrif ohonynt yn ymwneud ag agweddau ymarferol ar sut y gellir gwireddu'r uchelgais hwn a'r angen am eglurder ar y manau aros ar hyd y ffordd.
- 3.4 Yn y tabl isod, cyflwynir argymhellion yr ymchwiliad, ynghyd a chymharu a yw'r argymhellion yn cyd-fynd gydag ymateb y Cyngor i'r ddogfen ymgynghorol, ac unrhyw gyfleon/bygythiadau pellach a ragwelir i Wynedd:

ARGYMHELLIAD		CYD-FYND EFO YMATEB CG	CYFLEON / BYGYTHIADAU
1.	Rydym yn argymell y dylai'r Llywodraeth gyhoeddi ei thybiaethau sylfaenol am y cynnydd mewn siaradwyr Cymraeg y mae'n disgwyl o'i hymyriadau arfaethedig a'i bod yn ymgynghori ymhellach ar dargedau a cherrig milltir manwl sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau cyn eu mabwysiadu ar gyfer y strategaeth newydd	✓	
2.	Rydym yn argymell y dylai'r strategaeth derfynol roi sylw dyledus i bwysigrwydd meithrin defnydd iaith yn y cymunedau, mewn bywyd cymdeithasol ac mewn gweithleoedd. Dylid gwneud hyn ochr yn ochr â chaffael iaith drwy addysg cyfrwng Cymraeg, addysg blynyddoedd cynnar a gwella ansawdd addysg Cymraeg mewn ysgolion cyfrwng Saesneg a chanlyniadau Cymraeg i ddisgyblion	✓	CYFLE Mae cynnal a chynyddu defnydd iaith yn y cymunedau ac mewn bywyd cymdeithasol yn allweddol i Wynedd
3.	Rydym yn argymell bod yr Asiantaeth newydd arfaethedig ar gyfer Hyrwyddo'r Gymraeg yn canolbwyntio'n glir o'r dechrau ar helpu i gyrraedd y nod strategol cyffredinol o filiwn o siaradwyr Cymraeg yn enwedig drwy helpu rhieni i ddeall manteision addysg ddwyieithog a dysgu Cymraeg mewn ysgolion y tu allan i'r sector cyfrwng Cymraeg.	X ✓	CYFLE/BYGYTHIAD Yn ymateb y Cyngor i Bil y Gymraeg, nodwyd nad oeddem yn gefnogol i sefydlu Asiantaeth newydd i hyrwyddo'r Gymraeg. Mae argyhoeddi rhieni i ddeall a gwerthfawrogi manteision addysg ddwyieithog yn greiddiol i gynnal ac adfywio'r Gymraeg yng Ngwynedd, ac mae'n hanfodol fod y negeseuon a gyflëir yn ymateb i gyd-destun a sefyllfa leol; yn achos Gwynedd ceir agweddau negyddol, difaterwch, diffyg dealltwriaeth ac ymwybyddiaeth o werth yr iaith
4.	Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn nodi fel blaenoriaeth, a hynny ar fyrder: <ul style="list-style-type: none"> Ei hasesiad o faint o athrawon ychwanegol sy'n gallu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg fydd eu hanegn er mwyn cyrraedd nod cyffredinol y strategaeth: 	✓	

	<ul style="list-style-type: none"> • Pryd y bydd angen yr athrawon hynny • Sut y bydd yn nodi, recriwtio a hyfforddi'r athrawon hynny ar gyfer yr adeg y bydd eu hangen 		
5.	Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn ystyried pa help a chefnogaeth ychwanegol y mae angen iddi eu darparu i gyflogwyr yn y sector preifat a busnesau er mwyn eu galluogi i ddatblygu ac ehangu eu darpariaeth Gymraeg fel rhan o'r broses o gyrraedd nod cyffredinol y strategaeth	✓	
6.	Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn cyhoeddi ar fyrder ei hasesiad o'r adnoddau ychwanegol y bydd eu hangen i gefnogi'r nod strategol o gyrraedd 1 filiwn o siaradwyr Cymraeg erbyn y flwyddyn 2050. Dylai hyn gynnwys proffil a ragwelir o'r gwariant dros ran gynnar y strategaeth ac asesiad o'r gost gymharol o beth fydd yr ymyriadau amrywiol angenrheidiol debygol o fod	✓	BYGYTHIAD Yn sgil cymaint o bwyslais ar y sector addysg cyfrwng Cymraeg i gyflawni nod y Strategaeth Iaith, mae'r adnoddau sydd eu hangen i wireddu hynny yn sylweddol, a gall hynny gael effaith niweidiol ar yr adnoddau a roddir i gynnal a chefnogi'r Gymraeg yn y sector addysg ac yn gymunedol yng Ngwynedd.
7.	Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn ymateb yn benodol i asesiad Mudiad Meithrin y bydd angen 650 o gylchoedd meithrin newydd ychwanegol i gefnogi'r strategaeth	✓	CYFLE/BYGYTHIAD Mae cyfle i sicrhau mai Cymraeg fydd y ddarpariaeth 30 awr o ofal plant am ddim, fel cyfrwng i gyfrannu at wireddu nod y strategaeth. Oni wneir hynny, caiff holl hanfod y strategaeth ei danseilio.
8.	Rydym yn argymhell y dylai ehangu darpariaeth cyfrwng Cymraeg y blynyddoedd cynnar fod yn flaenoriaeth wrth ystyried cyllid ychwanegol o dan y strategaeth	✓	Mae angen sicrhau fod y buddsoddiad hwn yn cael ei ledaenu ar draws Cymru, nid yn unig o safbwynt ehangu'r ddarpariaeth, ond cryfhau ac atgyfnerthu'r arlwy presennol drwy gyfrwng y Gymraeg.
9.	Rydym yn argymhell y dylai Llywodraeth Cymru ystyried darparu hyfforddiant Cymraeg am ddim i rieni sy'n rhoi eu plant i ddarpariaeth cyn-ysgol cyfrwng Cymraeg	✓	
10.	Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn cymryd camau i wella'r wybodaeth sydd ar gael ar alluoedd ymarferwyr y blynyddoedd cynnar o ran y Gymraeg er mwyn iddi allu cynllunio'n		

	briodol i sicrhau bod gan ymarferwyr y gymysgedd gywir o sgiliau a chyfleoedd i gamu ymlaen er mwyn cefnogi amcanion y strategaeth	✓	
11.	Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn nodi'n fanwl sut y mae'n bwriadu symud "ysgolion ar hyd y continwmm ieithyddol", gan gynnwys enghreifftiau o fodolau arfer da, gan ganolbwyntio'n benodol ar sut y bydd yn mynd i'r afael ag unrhyw bryderon gan rieni a'r gymuned ehangach	✓	BYGYTHIAD Nid yw'r sefyllfa hon mor berthnasol i Wynedd.
12.	Rydym yn argymhell y dylai'r strategaeth derfynol bwysleisio'r angen i symud i nifer fwy o ddisgyblion ar draws y continwmm iaith a sut y cyflawnir hyn ym mhob categori ysgol yng Nghymru	✓	BYGYTHIAD Nid yw'r sefyllfa hon mor berthnasol i Wynedd.
13.	Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn gwerthuso effeithiolrwydd ei chynllun presennol i wella lefel Cymraeg athrawon sy'n ymarfer ac yn nodi amserlen arfaethedig ar gyfer sut y gall athrawon sy'n siarad Cymraeg, nad ydynt yn addysgu yn Gymraeg ar hyn o bryd, gael eu hannog i wneud hynny gan gynnwys darparu rhagor o gyfleoedd: <ul style="list-style-type: none"> • Iddynt i drosglwyddo i addysg cyfrwng Cymraeg • I fentora a chynlluniau eraill i helpu i feithrin hyfer yn eu gallu o ran y Gymraeg 	✓	CYFLE Hyn yn berthnasol i weithlu Ysgolion Uwchradd Tywyn a Friars yn benodol yng Ngwynedd.
14.	Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn nodi'n glir: <ul style="list-style-type: none"> • Faint o athrawon ychwanegol sy'n gallu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg fydd eu hangen er mwyn cyrraedd nod cyffredinol y strategaeth • Pryd y bydd eu hangen • Faint o'r athrawon ychwanegol hyn fydd yn dod o'r gweithlu addysgu presennol a faint fydd yn dod i'r proffesiwn drwy hyfforddiant cychwynnol athrawon neu lwybrau eraill 	✓	CYFLE Dylid hefyd ystyried dosbarthiad daearyddol athrawon, oherwydd gall fod anawsterau recriwtio athrawon Cymraeg mewn rhai ardaloedd penodol (gan gynnwys Gwynedd)
15.	Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn ystyried sut y gall gynyddu'r cyflenwad o fyfyrwyr Cymraeg eu hiaith sy'n dilyn hyfforddiant cychwynnol athrawon neu lwybrau mynediad eraill i'r proffesiwn gan ystyried unrhyw oblygiadau recriwtio ehangach y	✓	

	gallai hyn eu cael ar recriwtio athrawon yng Nghymru ac mewn cystadleuaeth â rhannau eraill o'r DU.		
16.	Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn ystyried rôl staff cymorth dysgu o ran cefnogi amcanion y strategaeth ac yn cymryd camau, ar y cyd gydag Estyn a Chyngor y Gweithlu Addysg, i gael darlun cliriach o'u sgiliau iaith presennol i helpu i lywio'r gwaith cynllunio yn y dyfodol	✓	
17.	Rydym yn argymhell y dylai'r strategaeth newydd roi pwyslais cyfartal ar wella deilliannau yn arwyddocaol yn sgil addysgu Cymraeg ail iaith, ynghyd â chynyddu'r niferoedd sy'n cael addysg cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog	✓	
18.	Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn nodi'n glir sut y bydd yn gwella'r gwaith o addysgu Cymraeg mewn ysgolion cyfrwng Saesneg yn arwyddocaol	✓	BYGYTHIAD Nid yw'r sefyllfa hon mor berthnasol i Wynedd.
19.	Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru, ynghyd â CBAC yn adolygu'r ddarpariaeth o adnoddau dysgu cyfrwng Cymraeg ar gyfer myfyrwyr i sicrhau nad yw myfyrwyr sy'n cael eu haddysg drwy gyfrwng y Gymraeg o dan anfantais	✓	
20.	Rydym yn argymhell y dylid cynnal gwerthusiad trylwyr o'r Cynllun sabothol gan edrych yn arbennig ar ei werth am arian o ran gwella deilliannau yn yr ystafell ddisbarth ac annog mwy o athrawon i addysgu Cymraeg neu drwy gyfrwng y Gymraeg	✓	CYFLE Yng Ngwynedd, y rhwystr mwyaf i athrawon rhag manteisio ar y Cynllun Sabothol yw eu amharodrwydd i gael eu rhyddhau o'u lleoliad gwaith am dymor.
21.	Rydym yn argymhell bod yr Asiantaeth newydd arfaethedig ar gyfer Hyrwyddo'r Gymraeg, gan weithio gyda chyrff sefydledig a mentrau lleol, yn hyrwyddo a marchnata'r Gymraeg fel iaith gymunedol sydd â manteision i siaradwyr fel sgil ac yn y gweithle	✗ ✓	CYFLE/BYGYTHIAD Yn ymateb y Cyngor i Bil y Gymraeg, nodwyd nad oeddem yn gefnogol i sefydlu Asiantaeth newydd i hyrwyddo'r Gymraeg. Serch hynny, cefnogir yr angen i hyrwyddo a marchnata'r Gymraeg fel iaith gymunedol sydd â manteision i siaradwyr fel sgil ac yn y gweithle
22.	Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn parhau i gefnogi darpariaeth Cymraeg i Oedolion o ansawdd da sydd ar gael yn eang		

	ond ei bod yn ystyried yn ofalus flaenoriaeth y maes hwn o fewn y strategaeth o gymharu â meysydd blaenoriaeth eraill	✓	
23.	Rydym yn argymhell bod y strategaeth derfynol yn cynnwys diffiniad clir o siaradwr Cymraeg wrth werthuso a yw'r strategaeth yn llwyddo i gyrraedd ei nod o greu miliwn o siaradwyr.	✓	CYFLE/BYGYTHIAD Mae'n rhaid i'r diffiniad clir o siaradwr Cymraeg ystyried y defnydd a wneir o'r iaith, oherwydd os na wneir hynny, ac yr ystyrir unrhyw lefel gallu yn y Gymraeg yn "siaradwr"; gall hyn ddibrisio holl hanfod a bwriad y Strategaeth.

- 3.5 Er nad oes unrhyw argymhelliad y mae'r Cyngor yn anghytuno ag ef yn ei hanfod, gan fod y rhestr o argymhellion wedi eu seilio ar gynnwys o ddogfen ymgynghori, a oedd â phwyslais affwysol ar y sector addysg cyfrwng Gymraeg fel y cerbyd i gyflawni'r nod o filiwn o siaradwyr erbyn 2050; y mae'r argymhellion bron i gyd felly yn ymwneud a'r sector addysg.
- 3.6 Un o brif negeseuon y Cyngor wrth ymateb i'r ddogfen ymgynghori oedd yr angen i Strategaeth Iaith Llywodraeth Cymru gyfarch anghenion amrywiol gwahanol ardaloedd o Gymru, ac yn arbennig felly'r cadarnleoedd. Nodwyd hefyd yr angen i ganolbwyntio ar gynyddu defnydd o'r Gymraeg yn ogystal a chynyddu nifer siaradwyr. Mae hyn yn ategu'r pwyntiau a wneir fel rhan o Argymhelliad 2, ond gan mai dim ond un argymhelliad allan o 23 sydd yn cyfeirio at hyn, ni ellir pwysleisio digon mai'r argymhelliad hwn yw'r un pwysicaf o ddigon i gael ei adlewyrchu yn y strategaeth newydd.

4. CAMAU NESAF

- 4.1 Deallir fod bwriad i gyhoeddi fersiwn derfynol o'r Strategaeth Iaith yn fuan gan Lywodraeth Cymru.

5. ARGYMHELLION

Gofynnir i'r aelodau:

- drafod cynnwys yr adroddiad Gwireddu'r Uchelgais: Ymchwiliad i Strategaeth Gymraeg newydd Llywodraeth Cymru a'r Argymhellion yng nghyd-destun sefyllfa'r Gymraeg yng Ngwynedd.